

Gezegend bent u, HEER onze God!

De zegen van de *beracha*

Jos Douma, dankdagpreek 3 november 2010, Fonteinkerk Haarlem

בְּרוּךְ	אַתָּה	יְהוָה	אֱלֹהֵינוּ	מֶלֶךְ	הָעוֹלָם
baruch	attah	adonai	elohenu	melek	ha 'olam
gezegend	u	HEER	onze God	koning	van het heelal

Kinderen leren al vroeg om dankjewel te zeggen. Dat gaat trouwens niet vanzelf. Als er een verjaardagsfeestje is geweest en de kinderen worden weer thuisgebracht, dan zegt de vader of de moeder altijd even: ‘En wat zeggen we nu?’ ‘Dank u wel voor alles!’ Zo leren we dat onze kinderen.

Als kerk hebben we jaarlijks een speciaal oefenmoment om God te danken voor de gewone dingen van de dag: voor eten en drinken en voor werk en voor een dak boven ons hoofd. We noemen die dag dankdag. Gelukkig is het niet zo dat ik dan als voorganger alleen maar zeg: ‘En wat zeggen we dan?’ En dat u dan allemaal samen uitspreekt: ‘Dank U wel voor alles!’ Want dat zouden een beetje als kinderachtig ervaren. Maar wat we nu in de basis doen is wel – voordat we straks een dankgebed uitspreken – leren om te danken. Hoe doe je dat? Wat is dat eigenlijk precies: danken? Wat gebeurt er dan? Wat gebeurt er met God? Wat gebeurt er met jou? Wat gebeurt er met eten en drinken en met werk en met het huis waarin je woont als je ervoor gaat danken?

--

Als voorbereiding op deze dankdag ben ik in de Bijbel gaan zoeken naar woorden als dank, dankzegging, dankgebed. En ik kwam uiteindelijk uit bij dit verhaal in Marcus 8, speciaal omdat dat staat, in vers 6: ‘Hij nam de zeven broden en sprak het dankgebed uit’, en in vers 7, als het gaat over de vissen: ‘Hij sprak er het zegengebed over uit.’ Dat zijn twee korte opmerkingen waar je zomaar overheen leest. Want het lijkt eigenlijk heel vanzelfsprekend. Voordat ze samen gaan eten spreekt Jezus kort een paar woorden van gebed. Misschien, zou je kunnen denken, wel heel eenvoudig: ‘Here, zegen dit eten, amen.’

Want zo luidt het korte gebed dat we onze kinderen leren bidden als ze gaan eten: ‘Here, zegen dit eten, om Jezus’ wil, amen.’ En na het eten: ‘Here, dank u voor dit eten

om Jezus' wil, amen.' Maar dat zullen wel niet de woorden zijn die Jezus gebruikte. Er staat heel kort: Jezus sprak 'het dankgebed' uit, en: Jezus sprak 'het zegengebed' uit. Marcus gaat er blijkbaar vanuit dat zijn lezers wel wisten wat voor gebed dat was, welke woorden er werden gesproken.

Maar hebt u daar enig idee van? Ik had er eigenlijk nooit over nagedacht. Maar met het oog op de preek van deze dankdag wilde ik eens stil staan bij die vraag: Wat zei Jezus dan precies toen hij dat dankgebed uitsprak? Welke woorden gebruikte hij? Wat kunnen we daarvan leren als we zelf dankzeggen op een avond als deze? Want ik denk dat we niet alleen tegen Jezus moeten zeggen, als zijn leerlingen: 'Heer, leer ons bidden!' Maar dat we ook tegen hem moeten zeggen: 'Heer, leer ons danken!'

En toen ik me daar in ging verdiepen kwam ik in een wereld vol verrassingen terecht. En die wereld vol verrassingen gaat open via één Hebreeuws woord, dat voor mijzelf eigenlijk ook best nieuw was, en dat ik u vanavond ook wil aanreiken. Het woord zal ons helpen om te komen tot een verdieping in ons danken. Dit is dat woord: *beracha*. We kennen het woord wel uit de Bijbelse naam: Berechja. Die naam betekent: 'De HEER zegent'. En u kent vast ook wel de Joodse jongensnaam: Baruch. Dat betekent: 'Gezegend'. Steeds keren die drie letters terug, want Hebreeuwse werkwoorden hebben bijna altijd drie medeklinkers, met steeds verschillende klinkers ertussen: B R K. De *beracha* is dus: de zegen, het zegengebed en ook de dankzegging

Beracha is een belangrijk woord in de Joodse geloofsbeleving. Want wij moeten niet vergeten dat Jezus een Jood was en dat hij zijn geloof beleefde volgens Joodse patronen en manieren. We hebben door de prediking van de christelijke kerk misschien een wat eenzijdige indruk gekregen van Jezus. Jezus, zo lijkt het wel, was vooral tégen de Joden en met name tégen hun leiders, de Farizeeën en Schriftgeleerden, de Joden in het kwadraat om zo te zeggen. En onze visie op de Joden en op de Joodse cultuur is als gevolg daarvan, zonder dat we ons daar misschien heel bewust van zijn, eerder negatief dan positief. We hebben zo ongeveer het gevoel dat Jezus het Jodendom kwam afschaffen en dat we het als christenen dus wel zonder het Joodse gedachtegoed en zonder kennis van de Joods geloofsbeleving kunnen stellen.

Maar Jezus was niet tégen de Joden. Jezus was een Jood. Jezus heeft de Joodse geloofsbeleving ingeademd. Hij heeft erin geleefd. Jozef en Maria hebben hem leren bidden volgens de gewoonte van de Joden in die tijd. Jezus ging ook gewoon naar de synagoge en naar de tempel. Zeker, Jezus heeft daar ook kritisch tegenaan gekeken, maar dat wil beslist niet zeggen dat heel de Joodse geloofsbeleving door hem is weggegooid.

Ik denk dat we onszelf als christelijke kerk tekort doen als we geen oog hebben voor onze wortels in het Jodendom. En vanavond betekent dat heel concreet: als we willen leren danken, dan doen we onszelf tekort als we ons niet verdiepen in de Joodse gebedscultuur. Daarom vanavond aandacht voor het Joodse gebed: de *beracha*. In het Grieks van het Nieuwe Testament staat er dan: *echaristia* of *eulogia*. En als we dat

woord eucharistie horen denken we automatisch aan de Rooms-Katholieke variant van het Avondmaal: de eucharistie, genoemd dus naar de woorden van de ‘dankzegging’. Want ook bij het instellen van het Avondmaal komen we tegen dat Jezus het brood nam en de dankzegging uitsprak. De *eucharistie* is dat, of: de *beracha*.

--

De *beracha* is in essentie een gebedszin die zo luidt: ‘Gezegend bent u, HEER onze God, Koning van het heelal...’. En dan kan er van alles volgen. Bijvoorbeeld dit, voordat je je brood gaat eten: ‘Gezegend bent u, HEER onze God, Koning van het heelal, die het brood van de aarde doet groeien.’ Of als je het graan op het land ziet staan: ‘Gezegend bent u, HEER onze God, Koning van het heelal, die het voedsel van de aarde doet ontstaan.’ Als Jood leerde je van kindsaf aan om alle dingen van het gewone aardse leven te verbinden met God, om in al het aardse de hemel te zien. Bij alle dingen moet daarom volgens de Joodse overlevering een zegening worden uitgesproken, een *beracha*.

--

Wat gebeurt er nu als je een *beracha* bidt? Wat is de diepe bedoeling daarvan? Ik ga er nu vijf opmerkingen over maken om de diepere betekenis van de *beracha* samen te peilen.

1. Alles is heilig! De bedoeling van het uitspreken van een *beracha* is dat de bidder alle gewone dingen van het leven leert verbinden met God. Sterker nog: door een *beracha* uit te spreken maak je contact met het diepere geheim van alle dingen, met de heiligheid van alles. Want we lopen het gevaar om het leven op te delen in twee gebieden: het aardse en het hemelse, het profane en het heilige, en het heilige en het hemelse zijn dan van meer waarde dan het profane en het aardse. Dat kan leiden tot een vergeestelijking die geen recht doet aan het aardse bestaan dat God heeft geschapen.

Een Joodse rabbi zei het zo: ‘Wie het goede van deze wereld gebruikt en geen zegening uitspreekt, ontwijdt iets dat heilig is.’ Alles is heilig voor God! En in de *talmud* (Joods onderwijs) staat het zo: ‘Als je op aarde ergens van geniet zonder een zegening uit te spreken, is het alsof je het gestolen hebt.’

Dat zijn belangrijke gedachten als we leren danken op dankdag! Alles is heilig voor God!

2. Het gaat om God zelf! We zegenen in de *beracha* God! Dat kan vreemd klinken. ‘Gezegend bent u, HEER onze God!’ Of ook: ‘Wij zegenen u, HEER onze God!’ Misschien klinkt het vreemd, maar evengoed is het wel Bijbels. We kennen het wel uit Psalmen die we zingen. Psalm 103: ‘Zegen mijn ziel, de grote naam des HEREN’. Je

kunt dat werkwoord *barach* ook wel vertalen met lofprijzen, bewonderen, dankzeggen, en dat gebeurt ook regelmatig. Bijvoorbeeld in Psalm 103. Daar staat in de NBV:

Prijs de HEER, mijn ziel,
prijs, mijn hart, zijn heilige naam.
Prijs de HEER, mijn ziel,
vergeet niet één van zijn weldaden.

Maar daar staat toch echt dat Hebreeuwse woord *barach*. ‘Zegen de HEER, mijn ziel!’ We komen dat ook in het Nieuwe Testament tegen. Een voorbeeld. Efeziërs 5:20 zegt: ‘Dankt te allen tijde in de naam van onze Here Jezus Christus God, de Vader, voor alles’. Daar staat hetzelfde woord *eucharistie* of in het Hebreeuws *beracha* dat we ook kunnen vertalen met zegenen. En dat moet dus volgens Paulus, ook al een Jood (!) ‘te allen tijde’ en ‘voor alles’. Heel de dag door dus de HEER God zegenen (lofprijzen, dankzeggen, bewonderen) voor alle dingen. Daarin klinkt mee wat de joodse overlevering ook zegt, namelijk dat een vrome jood meer dan 100 zegeningen (*berachot*, meervoud van *beracha*) moet uitspreken. Dat is de manier om God te eren: niet een beetje, maar hem álle eer geven!

Gód zegenen dus, dat is de essentie van de *beracha*. Wij vragen altijd om een zegen over het eten: ‘Heer, zegen dit eten, zegen dit brood’. De jood zegent niet het brood maar zegent God die de schepper en de gever is van het brood. Voelt u dat de blikrichting anders is? We leren door middel van de *beracha* dat we ons niet moeten focussen op de gave maar op de Gever, niet op wat we krijgen, maar op hem die het ons geeft. De *beracha* is een voortdurende oefening om niet alleen de gaven van God te willen ontvangen, maar vooral God zelf.

3. Het gewone is een wonder! Het zegeningsgebed geeft uitdrukking aan het gevoel van bewondering en verwondering. Wij denken vaak dat een wonder iets is dat buiten alle gewone kaders valt. Het wonder is de uitzondering. Maar in het Joodse denken is elke werkelijkheid - de meest alledaagse en de meest onalledaagse - een vindplaats van God. Brood is niet alleen maar voedsel, maar vóór alles een teken van Gods goede zorg. De zon is niet alleen een bron van licht en warmte, maar vóór alles uiting van Gods scheppende liefde. Op het eerste gezicht zijn de dingen gewoon, maar bij nader inzien hebben alle dingen hun geheim, het geheim dat verwijst naar de levende God. En het is het bidden van de *beracha* die ervoor zorgt dat we het wonder in het gewone weer zien, dat we God ontdekken achter alles wat ons ten deel valt.

Een andere joodse rabbi heeft het zo gezegd: ‘De wereld is vol van geestelijke pracht, vervuld van verheven en prachtige geheimen. Maar een kleine hand voor de ogen verbergt alles.’ Het bidden van de *beracha* heeft de kracht om deze kleine hand weg te nemen en een zicht te geven op de alledaagse werkelijkheid die vol is van Gods aanwezigheid! En zo wordt alles, hoe alledaags ook, goddelijk geschenk.

4. Ook voor negatieve dingen zegenen we God! De essentie van het zegeningsgebed is dat we onze dankbaarheid naar God toe tot uitdrukking brengen. Maar kan dat altijd? Is er altijd reden tot dankbaarheid? Als je werkloos bent geworden, als je het in financieel opzicht moeilijk hebt, als je te maken hebt met ziekte of met andere problemen waardoor je niet goed kunt functioneren, kun je dan wel een *beracha* uitspreken? Voor een antwoord op die vraag vertel ik u een joods verhaal.

Een vrome man vroeg eens aan rabbi Elimelech: ‘Hoe is het mogelijk om God met evenveel dankbaarheid te zegenen voor slecht nieuws als voor goed nieuws?’ ‘Ga naar het huis van mijn broeder, de heilige rabbi Susja’, antwoordde rabbi Elimelech, ‘en stel hem dezelfde vraag.’

Toen de vrome man bij rabbi Susja kwam, zag hij in een oogopslag hoeveel deze rabbi moet hebben geleden tijdens zijn lange leven. Zijn gezicht en zijn lichaam waren getekend door de pijn van ziekte, zorgen en armoede. Toen vroeg de vrome man aan rabbi Susja: ‘Hoe is het mogelijk om God met evenveel dankbaarheid te zegenen voor slecht nieuws als voor goed nieuws?’ En rabbi Susja antwoordde: ‘Waarom vraag je dat aan mij? Hoe zou ik daar een antwoord op kunnen geven? Mij is nooit iets ergs overkomen.’

Dat is de uitwerking van een leven lang God zegenen door middel van de *beracha*. Alle dingen zegenen betekent namelijk ook dat negatieve ervaringen zoals ziekte en armoede of onrecht een reden is om God te zoeken en niet om je in wanhoop van hem af te sluiten. Uiteraard is er ook plaats voor de smeekbede waarin we God vragen om herstel van gezondheid of om recht of om werk, maar ook daarvan is het diepste doel: de lofprijzing van God die uit gevaren redt.

5. Intimiteit en heiligheid! Tenslotte als vijfde opmerking nog iets over de formulering van de *beracha*. Want dit gebed kent gewoonlijk twee aanspreekvormen. In het eerste deel richt de bidder zich rechtstreeks tot God: ‘Gezegend bent u, HEER onze God’. Je spreekt God aan, want er is een relatie. Hij is jouw God. Je mag zijn liefdevolle en vaderlijke en intieme nabijheid ervaren. Maar in het tweede deel is er niet meer die aanspraak, maar gaat het over God in de derde persoon, bijvoorbeeld zo: ‘HEER onze God, koning van het heelal, die alle dingen heeft gemaakt door zijn woord.’ Want hoe nabij God ook is, hij blijft altijd ook de volstrekt andere. Hij is niet herleidbaar tot zijn relatie met ons, tot onze menselijke redeneringen en overwegingen. Ook al is God nabij, er is ook afstand. Hij is niet alleen aanwezig, wij ervaren ook zijn afwezigheid die ons juist naar zijn aanwezigheid doet verlangen. Zo vieren we in de *beracha* het geheim van God aanwezigheid. Want we hebben er niet de beschikking over.

--

Als we nu dan nog even terug gaan naar het verhaal over die wonderbare spijziging – dan begrijpt u dat ik daar vanavond maar één element heb uitgehaald. Maar we zien nu

ook dat er achter dat ene zinnetje een wereld schuil gaat. Want wat zien we, als het ware met die kleine hand voor de ogen? We zien 4000 mensen die honger hebben, zeven broden en een paar kleine vissen. Dat is dus drie keer niks. Dat gewoon veel en veel te weinig.

En dan kijkt Jezus op naar de hemel, en er klinkt de *beracha*: ‘Gezegend bent u, HEER onze God, koning van het heelal, die het brood uit de aarde laat groeien, die de schepper is van alles wat leeft in het water. Gezegend bent u, HEER onze God.’ En dan wordt in datgene wat gewoon te weinig is het wonder zichtbaar. ‘De mensen aten tot ze verzadigd waren.’ Dat is een wonder. We zien God aan het werk. We worden weggehaald uit onze eigen onmogelijkheden. En al biddend gaan we open voor Gods mogelijkheden, gaan we open voor God zelf...

Laten we danken:

God onze HEER, machtige Schepper van hemel en aarde, Vader van Jezus Christus, als we zien hoe kunstig de schepping in elkaar zit, zo kleurrijk en afwisselend, van grasspriet tot melkwegstelsel, en als we zien hoe de seizoenen elkaar afwisselen, dan zeggen we:

Gezegend bent u, HEER onze God, koning van het heelal,
die alles gemaakt heeft door de kracht van zijn woord.

God onze HEER, als we van ons dagelijks voedsel genieten, van brood, vlees, melk, wijn, groente, fruit, als we elke dag opnieuw verrast zijn door uw overvloed van gaven dan zeggen we:

Gezegend bent u, HEER onze God, koning van het heelal,
die zijn kinderen voedt en die zegent de vrucht van de wijnstok.

God onze HEER, als we kijken naar de dieren op het veld, naar de jonge dieren die werden geboren in het voorjaar en die weer volwassen worden, als we de vogels in de lucht zien vliegen en de vissen zien zwemmen in het water van zeeën en rivieren, dan zeggen we:

Gezegend bent u, HEER onze God, koning van het heelal,
die alle dieren met wijsheid heeft gemaakt.

God onze HEER, als we tot ons laten doordringen dat we leven in welvaart, dat de meesten van ons meer dan genoeg van u hebben ontvangen om volop te leven dan zeggen we:

Gezegend bent u, HEER onze God, koning van het heelal,
die een God is van overvloed en rijkdom en die er behagen in scheidt om mensen te vervullen met zijn overstelpende goedheid.

God onze HEER, als we bezig zijn met ons dagelijks werk, en we merken dat we daar vreugde aan beleven, dat de dingen lukken, dat we het prachtig vinden om met anderen samen te werken, dan zeggen we:

Gezegend bent u, HEER onze God, koning van het heelal,
die de mens als opdracht gaf om de aarde te bewerken en te bewaren.

God onze HEER, als we zien hoeveel mensen het beste van zichzelf geven in hun dagelijks werk, in ziekenhuizen, in verzorgingshuizen, in kantoren, in fabrieken, in het openbaar vervoer, in het werk aan de weg, in banken en andere bedrijven, op scholen en universiteiten, dan zeggen we:

Gezegend bent u, HEER onze God, koning van het heelal,
die ons bemoedigt door te zeggen dat onze inspanningen niet vergeefs zijn als we ons in alles aan hem toewijden.

God onze HEER, als we tegenslagen ervaren, als we armoede kennen, als we pijn lijden of ziek zijn, als ons leven niet gaat zoals we het zo graag zouden willen, als we worstelen met verdriet en gemis, dan zeggen we:

Gezegend bent u, HEER onze God, koning van het heelal,
die mensen redt uit hun nood, die treurenden steunt met zijn troostrijke woorden, die het geknakte riet niet afbreekt en de kwijnende vlam niet zal doven.

God onze HEER, we bewonderen en aanbidden u als de drie-enige God, Vader, Zoon en heilige Geest, God vol van liefde en kracht, vol van bewogenheid en verbondenheid, God die mensen in de naam van Jezus en door het kruis van Jezus welkom heet in zijn heilige gemeenschap, en we zeggen:

Gezegend bent u, HEER onze God, koning van het heelal,
die zijn volk omringt met zijn trouw, die het zijn geliefden geeft in de slaap, die niet loslaat wat zijn hand is begonnen te doen.

[stil gebed]

En samen bidden we nu de woorden die u, Jezus Christus, ons geleerd heeft toen leerlingen vroegen 'Heer, leer ons bidden': Onze Vader die in de hemelen zijt...

Handreiking voor de liturgie

Psalm 24:1,2,3

Gebed

Schriftlezing: Marcus 8:1-9

Liedboek Gezang 75:1,2,3

Preek 'Gezegend bent u, HEER onze God!'

Psalm 103:1,2,5,9

Gebed

Liedboek Gezang 350:1,2,4

Collecte

Liedboek Gezang 390:1,2,3